

Romana Guldon, Zenon Guldon

Przywilej lokacyjny Kielc z 1459 roku

Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego 9, 309-314

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ROMANA GULDON, ZENON GULDON

PRZYWILEJ LOKACYJNY KIELC Z 1459 ROKU

Do spornych wciąż zagadnień w historiografii kieleckiej należy sprawa kształtowania się ośrodka miejskiego w Kielcach oraz jego charakter prawny i gospodarczy w średniowieczu. W świetle dotychczasowych badań stwierdzić możemy, że Kielce były już miastem na prawie niemieckim przed 5 lutego 1412 r. Świadczy o tym dokument, na mocy którego mieszczanie kieleccy mieli zwracać się po orzeczenia sądowe w sprawach wątpliwych do Bodzentyna. Data ta stanowi jednak tylko *terminus ad quem* uzyskania praw miejskich. Mogło to nastąpić już znacznie wcześniej. W literaturze przedmiotu przesuwa się datę lokacji miasta na lata 1359—1364 lub nawet na wiek XIII¹.

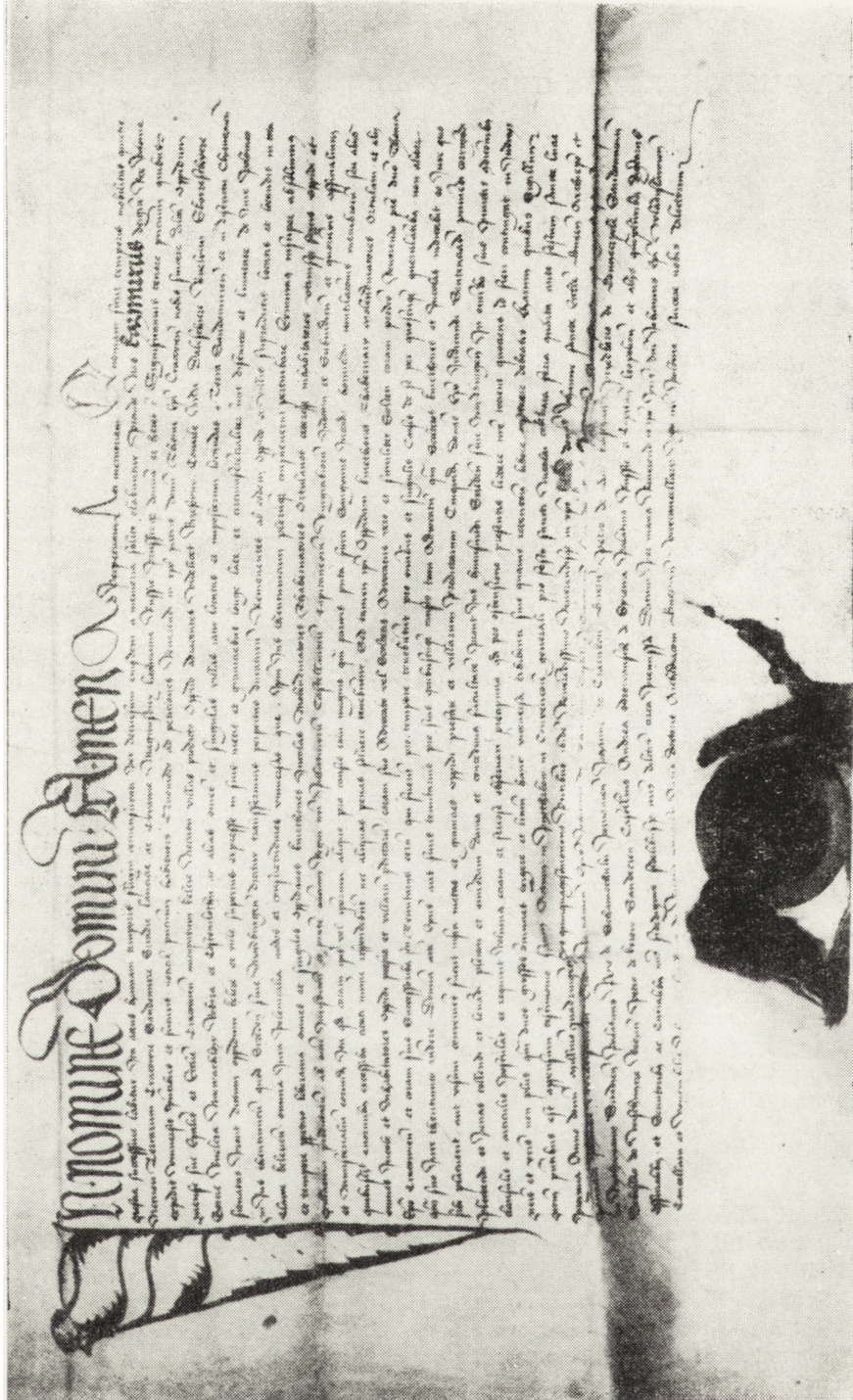
Trudność rozwiązania tego problemu wynika z braku odpowiednich materiałów źródłowych. Jak wiadomo, lokacja miasta na prawie niemieckim wymagała zazwyczaj dwóch przywilejów. Pierwszy z nich, wydawany przez panującego, stanowił zezwolenie na lokację. W wypadku Kielc nie zachodziła konieczność starania się o taki przywilej — uważano bowiem, że biskup krakowski ma odwieczne prawo lokacji miast w swych dobrach². Nie zachował się również kontrakt lokacyjny, regulujący prawa i obowiązki mieszczan oraz działalność samorządu miejskiego.

Do niedawna za najstarszy zachowany przywilej lokacyjny Kielc uważany był dokument Zygmunta I z 5 września 1535 r. Na mocy tego przywileju Kielce uzyskały potwierdzenie posiadania prawa magdeburskiego, odbywania trzech jarmarków rocznie i targów tygodniowych w każdą sobotę, zwolnienie od opłat celnych i innych podatków oraz immunitet sądowy³. Wbrew jednak twierdzeniu J. Pazdura uwolnienie mieszczan od praw i zwyczajów polskich nie oznacza, że właśnie przepisy prawa polskiego „prawdopodobnie na zasadzie

¹ Zob. Z. Guldon *Początki Kielc*, „Kwartalnik Kieleckiego Towarzystwa Naukowego 1971”, Warszawa 1972, s. 47—48.

² S. Kuraś *Przywileje prawa niemieckiego miast i wsi małopolskich XIV—XV wieku*, Wrocław 1971, s. 84 i 151—152.

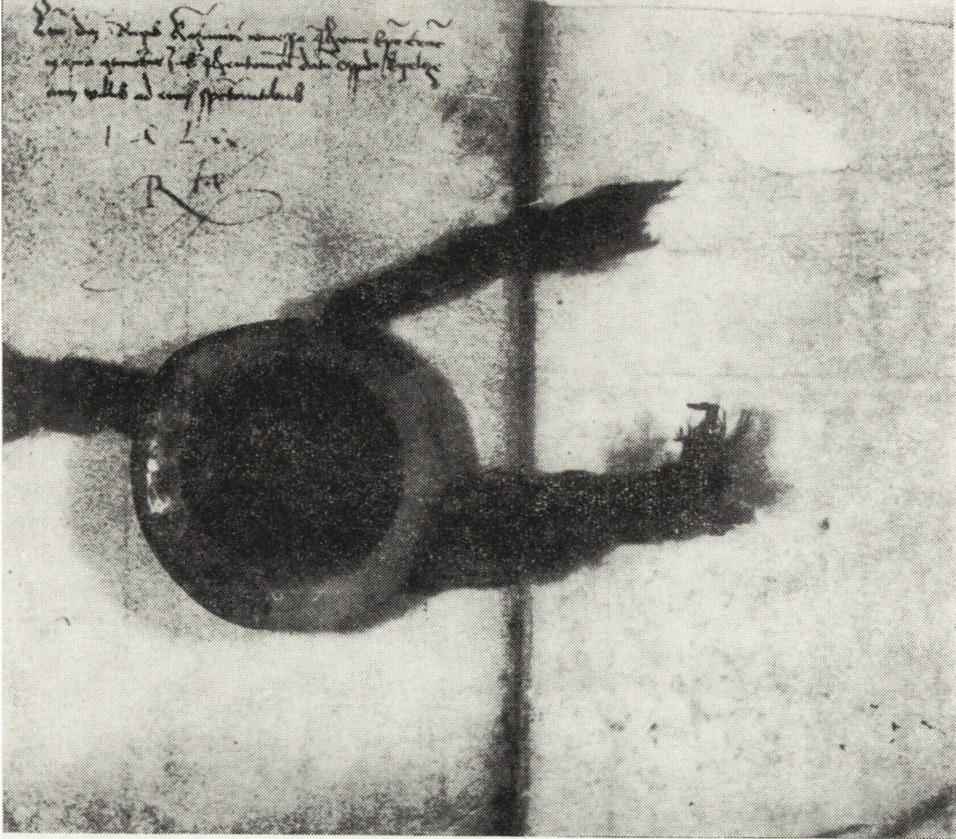
³ Tekst przywileju oraz informacje o jego późniejszych potwierdzeniach zawiera wydawnictwo: *Przywilej królewski dla Kielc z 1535 r.*, wyd. R. i Z. Guldonowie, „Kieleckie Studia Historyczne” (w druku).

Ryc. 1. Przywilej Kazimierza Jagiellonczyka dla Kielc z 12 grudnia 1459 r.

Ryc. 2. Przywilej Kazimierza Jagiellończyka dla Kielc z 12 grudnia 1459 r. (rewers)

Ryc. 3. Pieczęć królewska na przywileju dla Kielc z 1459 r.

utrwalonej tradycji lokalnej były w użyciu mimo formalnej reorganizacji praw miejskich przez Bodzantę⁴.

Dla wyjaśnienia praktycznego znaczenia tego przywileju kilka słów poświęcić trzeba znaczeniu terminów „lokacja” i „przywilej lokacyjny”. Lokacja nie oznaczała bowiem tylko założenia osady na surowym korzeniu, założenia miasta na terenie wsi, przeniesienia go na inne miejsce czy wreszcie przeniesienia osady z prawa polskiego na niemieckie. W odniesieniu do miast znacznie częściej pod terminem „lokacja” należy rozumieć uposażenie wójtostwa w już istniejącym mieście (akty nadania, sprzedaży i zatwierdzenia posiadania⁵) lub nawet tylko ogólnikowe zatwierdzenie posiadania praw miejskich. Regułą przy tym było kilkakrotne nawet potwierdzanie tych sa-

⁴ J. Pazdur *Dzieje Kielc do 1863 roku*, Wrocław 1967, s. 69.

⁵ W takim znaczeniu za przywilej lokacyjny Kielc uważać już można dokument z 3 lutego 1414 r. w sprawie sprzedaży wójtostwa; zob. *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. I, wyd. S. Kuraś, Wrocław 1962, nr 304.

mych uprawnień, bez wnikania w stan faktyczny⁶. Wydaje się, że interesujący nas tu przywilej z 1535 r. należy traktować jako typowy przykład takiego właśnie ogólnikowego potwierdzenia od dawna posiadanych już uprawnień. Novum stanowiło tu, być może, jedynie ustalenie terminów odbywania targów i jarmarków.

Dla potwierdzenia tego stanowiska wskazać można między innymi na nie znany do niedawna przywilej Kazimierza Jagiellończyka dla Kielc z 12 grudnia 1459 r.⁷ Jest to dobrze zachowany dokument pergaminowy o wymiarach 52 × 31 + 6 cm, przechowywany w Archiwum Kapitulnym w Krakowie pod sygnaturą 444 (zob. ryc. 1—2). Na trójbarwnym sznurku przywieszona jest pieczęć koronna o średnicy 3,5 cm (zob. ryc. 3). Na mocy tego przywileju król przenosi miasto Kielce oraz wsie Bieliny, Bilcza, Bobrza, Brzeziny, Daleszyce, Górne, Kostomłoty, Kowale, Niewachłów, Nida, Skorzyszce i inne *iam locatas et imposterum locandas in terra Sandomiriensi et in districtu Chanczinensi situatas, prout dictum oppidum Kelcze et ville superius expresse in suis metis et graniciebus longe, late et circumferencialiter sunt distincte et limitate, de iure Polonico in ius Theutunicum, quod Srzedense sive Mayd-burgense dicitur* oraz przyznaje immunitet sądowy. I ten więc przywilej nie wnosi nic nowego, potwierdzając jedynie wcześniej posiadane przez miasto uprawnienia. Nawet rodzaj prawa miejskiego nie został w nim jednoznacznie określony. Król nie przyznał mieszczanom żadnych uprawnień gospodarczych. Jest to więc typowy przywilej quasi-lokacyjny, nie mający większego znaczenia dla rozwoju gospodarczego Kielc czy też organizacji władz miejskich. Tym niemniej jest to najstarszy przywilej królewski dla Kielc.

Romanus Guldon
Zeno Guldon

⁶ S. Kuraś, op. cit., s. 92—112.

⁷ Jako pierwszy wspomniał o nim S. Kuraś, op. cit., s. 187.

ГОРОДСКАЯ ПРИВИЛЕГИЯ Г. КЕЛЬЦЕ ОТ 1459 Г.

Вопрос о формировании города Кельце и его юридический и хозяйственный характер в средневековье до настоящего времени остаётся спорным. Вероятнее всего, город получил свои городские права в 1359—1364 г. г. До недавнего времени древнейшей городской привилегией г. Кельце считался документ Сигизмунда I от 5 сентября 1535 г. В силу этой привилегии город получил ряд хозяйственных полномочий и подчинялся магдебургскому праву. В статье описана значительно более ранняя привилегия Казимира Ягеллончика от 12 декабря 1459 г., в силу которой король перевёл г. Кельце и свыше десяти близлежащих деревень с польского права на немецкое.

THE 1459 FOUNDATION CHARTER OF KIELCE

The question of Kielce's gradual development into a town centre, and of its legal and economic status in the Middle Ages, continues to present several points which are open to discussion. In all probability, Kielce was granted its civic rights somewhere between 1359 and 1364. Until recently, it was generally considered that the oldest extant Foundation Charter for the town of Kielce was the Privilege issued by King Sigismund I the Old on 5th September 1535. The document in question confirmed Kielce's position as that of a town founded on Magdeburg Law and holding a number of privileges of economic character. The present article brings to light the existence of a previous privilege, issued by King Casimir the Jagiellon on 12th December 1459. By virtue of this document, the town of Kielce as well as over a dozen neighbouring villages had been allowed to alter their former status: from then on, they were to be founded on Magdeburg Law instead of the previously valid Polish Law.